

sahu práce možno za veľké plus považovať aj dôslednú konzistentnosť výkladu, prehľadné členenie textu do troch väčších celkov – Teória/Divadlo/Tragickosť (1), Dráma a tragé-

dia (2), Dramatická a postdramatická tragédia (3) – a logickú organizáciu ich príslušných podkapitol.

ANNA FOSSE

DANIELA BLAHUTKOVÁ – MILOŠ ŠEVČÍK: Patočkovy interpretace literatury
Červený Kostelec: Pavel Mervart, 2014. 125 s. ISBN 978-80-7465-124-3

Hneď na začiatku treba zdôrazniť, že monografický výsledok spolupráce filozofky Daniely Blahutkovej a estetika Miloša Ševčíka vydaný pod názvom *Patočkovy interpretace literatury* je mimoriadne cenný. Práce Jána Patočku totiž aktivizujú k intelektuálnej reflexii odborníkov z oblasti filozofie, ktorí sa (prirodzene) orientujú zväčša na filozofické otázky odkazu tohto významného českého filozofa. Ako však pripomína monografia, mnohé z Patočkových úvah sa dotýkajú i literatúry a literárnej tvorby, čím sa stávajú podnetnými aj pre literárno-vednú reflexiu. Tomuto aspektu Patočkovho uvažovania sa doposiaľ venovala len malá pozornosť. Autori sú si toho vedomí, svoju prácu totiž označujú za „první pokus o systematický průzkum Patočkových interpretací literatury a jejich vztahu k Patočkovým filozofickým názorům“ (9). Predmetom ich prieskumu sa stali Patočkove texty z 30., 40., 60. a 70. rokov 20. storočia. Reflektujú ich cez dva tematické rámce: (1) Literatura a mýtické vyprávění; (2) Literatura a filozofie. Pozitívnu črtou prístupu tejto autorskej dvojice je úcta k hodnote prototextu alebo, inak povedané, zdržanlivejšie vystupovanie voči ideovým paradigmám skúmaných štúdií. Autori sa nesnažia prekryť filozofov „hlas“ vlastnými komentármi, ale naopak, zväčša ustupujú do úzadia a nechávajú hovoriť Patočku, čím dôsledne napĺňajú zadanie formulované v názve svojej práce. Od tohto prístupu sa odvíja aj charakter monografie, ktorá obsahuje veľké množstvo citátov, resp. dôsledných a výstižných parafráz dlhších argumentačných polí pôvodných Patočkových textov.

Autori monografie uprednostnili chro-

nologické usporiadanie Patočkových textov, teda metodologickú stratégiu, ktorá sa ukázala vhodná najmä pre rekonštrukciu koherentného charakteru Patočkovho myslenia. Týmto spôsobom totiž „lze ve sledovaných textech vykázat prvky jedné filozofie literatury, k jejímuž celistvému uchopení se tato publikace snaží přispět“ (108).

Východiskové Patočkove úvahy o vzťahu poézie a mýtu, ich blízkosti, ale aj odlišnosti, sú späté predovšetkým s prácami o predsokratovskej filozofii a romantizme (nemeckom i českom). Autori monografie si okrem iného všímajú aj rukopis *Presokratikové*, v ktorom Patočka dokladuje rozdielnosť poézie a mýtu prostredníctvom pojmov „jasnosť“ a „povznesenie“, z čoho vyplýva, že „poezie se tedy k mýtu nepřestává vztahovat, je však oproti původnímu mytickému vyprávění ‚nepraktičtější, teoretičtější‘“ (22). Napriek podstatným odlišnostiam však existuje medzi poéziou a mýtom i zásadná blízkosť, ktorá je daná tým, že poézia rovnako ako mýtus „živí“ v človeku „vztah k celku, k celku jsoucího“ (23). Blahutková a Ševčík na bohatom textovom materiáli sledujú utváranie pojmu mýtus aj vo vzťahu k filozofii, pričom spolu s českým filozofom upozorňujú i na obdobia, v ktorých dominuje kríza pojmového myslenia a dochádza k zvýšenej produkcii mýtických obrazov (15). Romantizmus je jedným z období, v ktorom sa dá sledovať spojitosť a zároveň podstatná odlišnosť poézie a mýtu, čo súvisí aj s Patočkovou otázkou, „zda v romantice nedocházelo k nemytickému ‚prožívání a chápání‘ mýtu, zda už od počátku nebyla v romantice mýtu upírána jeho ‚svébytnost a nenahraditelnost‘ v životě“ (15). Patočka teda premýšľa

nad problémom „nemytického pojetí mýtu, které mýtus pojímá jako pouhou ‚alegorii nebo symbol‘“ (16) a dokladuje svoje úvahy precíznou komparáciou Goetheho faustovského mýtu s Novalisovým románom *Heinrich von Ofterdingen*. Novalisovho básnika Patočka identifikuje ako pasívneho Fausta, priznáva mu silu mýtického videnia a vlastný obsah mýtu reflektuje ako prítomnosť „mohutných ‚symbolů vykoupení světa poezií‘“ (18). Na druhej strane (ako na to upozorňujú aj Blahutková a Ševčík) za vážny problém tohto diela považuje jeho statickosť, pretože „mýtus je vnitřním dramatem, Novalisův výtvor však nabízí jen obraz“ (18). To je len jeden príklad Patočkovho myslenia o mýte v spojitosti s literatúrou. Ako podrobne dokladujú autori monografie, mytologické témy či ich reinkarnácie Patočka nachádza v celých dejinách literatúry od *Eposu o Gilgamešovi*, ktorý interpretuje vo vzťahu k Homérovým eposom prostredníctvom filozofického porozumenia významu pojmu *polis*, cez antickú tragédiu, ktorá sa ukazuje ako „žánr na přechodu od moudrosti mýtu k filozofickému tázání“ (38), až po dielo Thomasa Manna *Doktor Faustus*, ktoré je spolu s Goetheho verziou faustovskej látky vnímané ako „básnicko-mýtický výklad doby anebo, výklad smyslu moderního lidského usilování pomocí legendy“ (47).

Druhá časť monografie je venovaná vzťahu filozofie a literatúry, teda oblastiam, ktoré Patočka vníma ako „vzdělávací moci“ (57), v kontexte ktorých „je člověku dosažitelné nahlédnutí celku skutečnosti“ (57). Pokiaľ túto príbuznosť autori monografie spolu s Patočkom odvodzujú zo spôsobu ich vzniku v dobe „odpoutání se člověka od samozřejmě závaznosti mytické pravdě jako kolektivnímu výkladu skutečnosti“, ich odlišnosť spočíva v „rozdílném vztahování se k mytické pravdě“ (61). Básnik, podľa Patočku, necháva skrz seba „promlouvat svět“ (62) a „ukazuje, že svět se vyslovuje prostřednictvím poetického člověka“ (62). Filozofia i poézia majú ďalej spoločné to, že „sestupují... ‚k samotným pramenům jsou-

cího“ (64 – 65). Filozof však chce tieto hĺbky vyjasniť utvorením zodpovedajúceho pevného ideového stanoviska, u básnika „vystávají díky sestupu do těchto hloubek ‚vize“ (65). V literatúre teda nemožno hovoriť o poznaní, ale o porozumení, pričom „skutečnost, že jedinečnému životnímu smyslu, který je v určitém literárním díle podáván, je možné porozumět, sblížíuje literaturu s filozofií, a dodáváme, že zejména s takovou, která se zabývá popisem toho, co životní svět je“ (69). V týchto súvislostiach Patočka uvažuje o možnostiach filozofickej interpretácie literárnych diel a tvrdí, že ak chce filozof rekonštruovať filozofické názory básnika, musí sa pokúsiť o ideovú reprízu základných motívov (65).

V závere monografie autorská dvojica venuje pozornosť konkrétnym interpretáciám literárnych diel (najmä diel Máchu, Tolstého, Dostojevského a J. Čapka), v ktorých Patočka identifikuje obrysy ľudskej existencie vyjadrené spôsobom blízkym filozofickému nazeraniu. V jeho prístupe identifikujú nadväznosť na terminologické penzum Heideggerovej fundamentálnej ontológie, čím podrobne osvetľujú spôsob, akým sa filozofický jazyk snaží rámcovať zmysel textu a v ňom obsiahnutú fenomenológiu životného sveta.

Spoločná monografia Daniely Blahutkovej a Miloša Ševčíka sa vyznačuje vysokou mierou exkluzivity. Autorka a autor dôsledne sledujú vymedzený zámer výskumu, avšak podrobnejšie sa nevenujú objasňovaniu filozofických základov myslenia Jána Patočku, napríklad pojmom ako prirodzený svet, filozofia dejín, preddejinnosť, pohyb zakotvenia, pohyb pravdy a podobne. Predpokladajú, že čitatelia sú s týmito termínmi oboznámení, preto ich priamo zapájajú do nadstavbového systému Patočkovho myslenia o literatúre. Spomínanú exkluzivitu tiež posilňuje ešte jedna skutočnosť: Patočku v istom zmysle zbavujú možných oponentov, jeho myslenie o literatúre nekonfrontujú s inými tematicky príbuznými prácami, hoci by bolo zaujímavé sledovať napríklad filozofove názory na povahu mýtu a literatúry v komunikácii

s Bachtinovými či Meletinského štúdiami. Napriek tomu je recenzovaná práca koncentrovanou, precízne vypracovanou štúdiou,

ktorá inšpiratívnym spôsobom sprístupňuje jedinečnosť Patočkovej filozofie literatúry.

MARCEL FORGÁČ

ROMAN JAKOBSON: Moudrost starých Čechů. Komentovaná edice s navazující exilovou polemikou. K vydání připravili a studii doprovodili Tomáš Hermann a Miloš Zelenka.

Praha – Červený Kostelec: Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i. /Pavel Mervart, 2015. 382 s. ISBN 978-80-7465-112-0 (Pavel Mervart) ISBN 978-80-7285-185-0 (Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.)

Roman Jakobson je nepochybně jedním z najznámějších lingvistů a literárních teoretiků 20. století. Jako člověk, který stál při vzniku formalizmu a štrukturalizmu, sa nezmazateľne zapísal do dejín myslenia o jazyku a literatúre. Pre českú a slovenskú literárnu vedu bolo dôležité najmä jeho pôsobenie v Československu v medzivojnovom období. Kniha *Moudrost starých Čechů* je jeho menej známym, ale zároveň najkontroverznejším dielom. Po Mníchovskej dohode v roku 1938 odišiel Jakobson z Československa. Po ročnom pobyte v Nórsku utiekol do Švédska, až sa nakoniec v roku 1941 dostal do USA. Jakobson získal v roku 1937 československé občianstvo. Cítil sa spriaznený s Československom, do ktorého prišiel v roku 1920 ako člen sovietskej diplomatickej misie. V Československu pokračoval v doktorskom štúdiu a nakoniec sa stal profesorom Masarykovej univerzity v Brne. Kniha *Moudrost starých Čechů* vznikla v prvých rokoch Jakobsonovho pobytu v USA a vyšla v roku 1943. Vychádzala z prednášok v newyorskom Kultúrnom krúžku československom, ktoré sa konali koncom roku 1942.

Vydanie Jakobsonovho spisu *Moudrost starých Čechů*, ktoré pripravili Tomáš Hermann a Miloš Zelenka, je zaujímavé z niekoľkých dôvodov: (1) Nejde len o obyčajný prepis Jakobsonovho textu s obligátnym úvodom. Českí bádatelia nielenže opravili chyby v pravopise a interpunkcii, čím priblížili Jakobsonovu češtinu súčasnému jazyku, ale tiež doplnili Jakobsonov text o bibliografické odkazy, ktoré v pôvodnom texte chýbajú.

Neprítomnosť akýchkoľvek odkazov v origináli zdôvodňujú jednak tým, že Jakobsonov text vznikol narýchlo v exile, kde nemal prístup ku všetkej odbornej literatúre, a jednak faktom, že Jakobson nechcel ohroziť svojich vedeckých priateľov v protektoráte. (2) Komentované vydanie je doplnené o exilové polemické úvahy o Jakobsonovej knihe, ktoré vychádzali v rokoch 1943 – 1944, a o ďalšie historické dokumenty a informácie, ktoré pomáhajú pri jej kontextualizácii. (3) Jakobsonovmu textu predchádza rozsiahly, asi stostranový úvod, v ktorom Tomáš Hermann a Miloš Zelenka opisujú Jakobsonovo pôsobenie v Československu, situujú tento text do kontextu celého jeho bohemistického diela, ako aj do historického kontextu, v ktorom vznikol, analyzujú ho a komentujú spomínanú exilovú polemiku.

Jakobsonova kniha predstavuje podľa jeho vlastných slov pojednanie o tom, čo nazýva „historické poslaní československé kultúry“, pričom jadro jej „svébytného prínosu“ má korene vo Veľkomoravskej ríši (113). V tomto zmysle opisuje Jakobson vývin českej kultúry až po husitskú revolúciu a jej dedičstvo v 20. storočí. Podtitul knihy, *Odvěké základy národního odboje*, naznačuje jej bojový charakter. Týmto odvekým nepriateľom československého, či skôr českého národa (Slováci totiž v Jakobsonových „dejinách“ nijako zvlášť okrem spojitosti s Veľkou Moravou nefigurujú) sú Nemci. Jakobson tak chápe české dejiny ako odveký boj slovanského princípu proti nemeckému. Kniha sa stala ideologickým základom tzv. druhého česko-